TAAD

TÜRKİYE ADALET AKADEMİSİ DERGİSİ

"Adalet İçin Bilgi"

38

YIL: 11, SAYI: 38, NİSAN 2019
www.hsem.adalet.gov.tr

ISSN: 1309-6826

SAHİBİ/OWNER
Adalet Bakanlığı Adına,
Bakan Yardımcısı
Cengiz ÖNER

EDİTÖR/EDITOR
Abdulkadir TUTAR
Hâkim

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ/EDITOR IN CHIEF
Abdulkadir TUTAR
Hâkim

YAYIN KURULU/EDITORIAL BOARD
Uğur PARLAK
Hâkim
Hâkim ve Savcı Eğitim Merkezi Müdür Yardımcısı

Adnan DÖNDERALP
Hâkim
Sosyal ve Kültürel Dergiler Editörü

Abdulkadir TUTAR
Hâkim
Bilimsel ve Akademik Dergiler Editörü

Prof. Dr. İbrahim AYDINLI
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Prof. Dr. İlhan ÜZÜLMEZ
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

YAYIN TASARIM ve HAZIRLAMA/ PUBLISHING DESIGN&COORDINATION
Menekşe ÖRME

YAYIN YÖNETİM MERKEZİ
PUBLICATION MANAGEMENT CENTER
Hâkim ve Savcı Eğitim Merkezi
Ahlatlıbel Mah. İncek Şehit Savcı Mehmet Selim Kiraz Bulvarı
Çankaya/Ankara
Tel: 312 489 81 80 • **Faks:** 312 489 81 01
E-posta: adaletakademisi.dergi@gmail.com
Web: www.hsem.adalet.gov.tr

BASKI
Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu İş Yurdu Müdürlüğü Matbaası,
İstanbul Yolu 13. Km. Ergazi, ŞAŞMAZ/ANKARA

YAZIM VE YAYIM KURALLARI

1. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi Hakemli bir dergi olup, dergide Türkçe ulusal hakemli makaleler yayımlanmaktadır.
2. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi üç ayda bir (Ocak, Nisan, Temmuz, Ekim aylarında) yayımlanır.
3. Dergiye gönderilen yazıların daha önce bir başka yayın organında yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere gönderilmemiş olması gerekmektedir. Bu konudaki sorumluluk yazarlara aittir.
4. Makalelerin www.hsem.adalet.gov.tr adresinde bulunan makale gönder butonu ile gönderilmesi gerekmektedir. Gönderimde herhangi bir sorun yaşanması durumunda, yayın yönetmeni ve editörler ile iletişim kurulabilir.
5. Makalelerde 12 kelimeyi aşmayan Başlık, 150-250 kelime arası Özet ve 5-8 kelime arası Anahtar Kelimeler bulunmalıdır. Hakemli makalelerde Başlığın, Özetin ve Anahtar Kelimelerin Türkçe'nin yanı sıra İngilizce, Fransızca veya Almanca yazılması zorunludur.
6. Yazının ana bölümleri ve kaynakça 11, dipnotlar ise 9 punto yazılmalı "Calibri" karakteri kullanılmalı, metin iki yana yaslanmalıdır.
7. Dergiye gönderilen makaleler "Giriş", "Gelişme" ve "Sonuç" bölümlerinden oluşmalı ve yazıda dipnot atıf sistemi kullanılmalıdır.
8. Makale, kaynakça dâhil 3.000 kelimeden az ve 10.000 kelimeden çok olmamalıdır.
9. Yazarın akademik ünvanı, adı ve soyadı, baş harfleri büyük olmak üzere makale başlığının altında ortalı olarak yazılmalıdır. Yazarın mesleği, ünvanı, elektronik posta adresi adına ilişkin dipnotta belirtilmelidir.
10. Makalelerin Yayın Kurulu ve en az 2 hakem tarafından olumlu bulunması gerekmektedir.
11. Yazarlara ve hakemlere "Türkiye Adalet Akademisi Yayın ve Yayın Kurulu Çalışma Yönetmeliği" kapsamında telif ve inceleme ücreti ödenmektedir. Dergide yazısı yayımlanmış olan yazarlara beş adet dergi ücretsiz olarak gönderilmektedir.

- Dergide yayınlanan yazılarda ileri sürülen görüşler yalnızca yazarlarına aittir.
- Dergide yayımlanan yazılar kaynak gösterilmeden başka bir yerde yayımlanamaz.
- Derginin elektronik versiyonuna **www.hsem.adalet.gov.tr** adresinden ulaşılabilir.

DANIŞMA KURULU*/ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Abdurrahman EREN
Prof. Dr. Adem SÖZÜER
Prof. Dr. Ahmet BİLGİN
Prof. Dr. Ahmet GÖKÇEN
Prof. Dr. Ahmet GÜRBÜZ
Prof. Dr. Ahmet Hamdi TOPAL
Prof. Dr. Ali Şafak BALI
Prof. Dr. Arzu OĞUZ
Prof. Dr. Aydın BAŞBUĞ
Prof. Dr. Aydın GÜLAN
Prof. Dr. Ayhan DÖNER
Prof. Dr. Ayşe Füsun ARSAVA
Prof. Dr. Ayşe NUHOĞLU
Prof. Dr. Bahri ÖZTÜRK
Prof. Dr. Bahtiyar AKYILMAZ
Prof. Dr. Bilge ÖZTAN
Prof. Dr. Cem BAYGIN
Prof. Dr. Cemal ŞANLI
Prof. Dr. Cumhur ŞAHIN
Prof. Dr. Çiğdem KIRCA
Prof. Dr. Doğan SOYASLAN
Prof. Dr. Durmuş TEZCAN
Prof. Dr. Ejder YILMAZ
Prof. Dr. Ekrem Buğra EKİNCİ
Prof. Dr. Emine AKYÜZ
Prof. Dr. Ender Ethem ATAY
Prof. Dr. Enver BOZKURT
Prof. Dr. Erkan KÜÇÜKGÜNGÖR
Prof. Dr. Ersan ÖZ
Prof. Dr. Faruk TURHAN
Prof. Dr. Feridun YENISEY
Prof. Dr. Fethi GEDIKLI
Prof. Dr. Fügen SARGIN
Prof. Dr. Halil AKKANAT
Prof. Dr. Hamdi MOLLAMAHMUTOĞLU
Prof. Dr. Hamide ZAFER
Prof. Dr. Hasan AYRANCI
Prof. Dr. Hasan BACANLI
Prof. Dr. Hasan İŞGÜZAR
Prof. Dr. Hasan Tahsin FENDOĞLU
Prof. Dr. Hasan TUNÇ
Prof. Dr. Hüseyin HATEMİ
Prof. Dr. İbrahim AYDINLI
Prof. Dr. İbrahim ÖZBAY
Prof. Dr. İhsan ERDOĞAN
Prof. Dr. İlhan ÜZÜLMEZ
Prof. Dr. İsmail KAYAR
Prof. Dr. İsmail KIRCA
Prof. Dr. İzzet ÖZGENÇ
Prof. Dr. Kadir ARICI
Prof. Dr. Kamil Ufuk BILGIN
Prof. Dr. Kayıhan İÇEL
Prof. Dr. Kemal ŞENOCAK
Prof. Dr. Kudret GÜVEN
Prof. Dr. M. Fatih UŞAN
Prof. Dr. Mehmet Akif AYDIN
Prof. Dr. Mehmet DEMİR
Prof. Dr. Mehmet Emin ARTUK
Prof. Dr. Mehmet Emin BİLGE
Prof. Dr. Mahmut KOCA
Prof. Dr. Melikşah YASİN
Prof. Dr. Metin TOPÇUOĞLU
Prof. Dr. Muharrem KILIÇ
Prof. Dr. Muharrem ÖZEN
Prof. Dr. Murat ATALI
Prof. Dr. Murat DOĞAN
Prof. Dr. Musa Kazım ARICAN
Prof. Dr. Mustafa AKKAYA
Prof. Dr. Mustafa ATEŞ
Prof. Dr. Mustafa AVCI
Prof. Dr. Mustafa ERDOĞAN
Prof. Dr. Mustafa Fadıl YILDIRIM
Prof. Dr. Mustafa KOÇAK
Prof. Dr. Nevzat KOÇ
Prof. Dr. Nihat BULUT
Prof. Dr. Nuray EKŞİ
Prof. Dr. Oğuz SANCAKDAR
Prof. Dr. Osman DOĞRU
Prof. Dr. Osman İSFEN
Prof. Dr. Ömer ANAYURT
Prof. Dr. Ramazan ÇAĞLAYAN
Prof. Dr. Mehmet Refik KORKUSUZ
Prof. Dr. Selçuk ÖZTEK
Prof. Dr. Sururi AKTAŞ
Prof. Dr. Süha TANRIVER
Prof. Dr. Şafak Ertan ÇOMAKLI
Prof. Dr. Şafak NARBAY
Prof. Dr. Turan YILDIRIM
Prof. Dr. Vahit BIÇAK
Prof. Dr. Vahit DOĞAN
Prof. Dr. Veli Özer ÖZBEK
Prof. Dr. Veysel BAŞPINAR
Prof. Dr. Yaşar Hakan PEKCANITEZ
Prof. Dr. Yavuz ATAR
Prof. Dr. Yener ÜNVER
Prof. Dr. Yılmaz ÇOLAK
Prof. Dr. Yusuf KARAKOÇ
Prof. Dr. Yusuf Şevki HAKYEMEZ
Prof. Dr. Yusuf Ziya TAŞKAN

* Danışma Kurulu Üyelerinin sıralaması isme göre alfabetik olarak yapılmıştır.

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Doç. Dr. Cenk AKİL 1

Bir İstinaf Sebebi Olarak HMK m. 353/1-a-6 Üzerine Değerlendirme

The Thoughts on the Artıcle 353/1-a-6 of Turkısh Code of Cıvıl Procedure As A Ground For Intermedıate Appeal

Dr. Öğr. Üyesi Hatice Kübra ERCOŞKUN ŞENOL 19

Hem Haksız Hem De Taşkın Yapı Niteliğindeki Yapılar

Constructions Having Both Unjust and Excessive Characteristics

Dr. Öğr. Üyesi Mesut ŞÖHRET.....63

Uluslararası Hukukta Devletlerin Tanınmasının Hukuki Boyutu ve Tanınma İle İlgili Başlıca Normlar

Legal Dimension of Recognition of States in International Law and Basic Principles About Recognition

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Emre TULAY 89

Suç Örgütü Liderinin Cezai Sorumluluğuna İlişkin Hukuki Analiz ve Öneriler (TCK m. 220/5)

Strafrechtliche Würdigung und Vorschläge Zur Strafbarkeit Des Anführers Einer Kriminellen Vereinigung (Art. 220 tStGB)

Arş. Gör. Derya G. BÜTÜN YILMAZ 107

Arsa Payı Karşılığı İnşaat Sözleşmesinden Doğan Hakkın Şerhi

Annonation of the Construction Contract in Return for Land Share

Arş. Gör. Işık Aslı HAN.....131

Türk Borçlar Kanununun 202. Maddesi Işığında Ticari İşletme Devrinde Pasiflerin Devir Kapsamı Dışında Bırakılmasının Geçerliliği

On The Validity of Eclusion of Liabilities From Assignment of Business Under Article 202 of Turkish Code of Obligations

İlhan GÜLEL 163

Viyana Satım Sözleşmesinin (CISG) İfa Engelleri Sistemi ve Bu Sistemde Alıcının Sahip Olduğu Haklar

The Performance Barriers Regulations of The Vienna Convention on International Sale of Goods (CISG) and The Rights of The Buyer

Mustafa Serhat ŞEN, Mustafa Kamil ŞEN.....201

6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da Faiz Hükümleri ve Sınırları - Tüketici İşlemlerinde Faiz

Provisions and Limits of Interest In Consumer Protection Law No: 6502 Interest In Consumer Transactions

Av. Dr. Safa KOÇOĞLU 239

Evlat Edinmede Ana Ve Babanın Rızasının Aranıp Aranmaması Sorununun, Özellikle Yetkili Kurum Aracılığı İle Evlat Edinme Açısından İncelenmesi

Examination of the Issue Concerning Whether Parental Consent is To Be Required in Case Of Adoption, Especially in Case Of Adoption Via Competent Authority

Av. Burak Hamza ER.....267

Türk Hukuku'nda Üreticinin ve İthalatçının Satım Sözleşmesinde Ayıptan Sorumluluğu

The Responsibility of Manufacturer and of Importer For The Defect On Sale Agreement in Accordance With Turkish Law Of Obligations and Consumer Protection Law

Emre DİZDAR.....295

Yetkisiz Hekimlik Suçu (1219 Sayılı Kanun m.25)

Unauthorized Practice of Medicine (Art. 25 of the Law No. 1219)

Oğuz Kaan PEHLİVAN.....315

Uluslararası Adalet Divanı 'nda Görülen Davalara Dostane Katılım (Amicus Curiae) ve Dostane Mütalaa (Amicus Brief) Usulü

Amicus Curiae and Amicus Brief Procedures On the Disputes Before International Court of Justice

Psk. Alper KÜÇÜKAY 343

Suç Önleme Stratejileri ve Güvenlik Politikalarına Psikolojik Bir Bakış

A Psychological Study on Crime Prevention Strategies and Safety Policies

Dr. Eda ERMAĞAN ÇAĞLAR, Dr. Tuğba TÜRK 393

İstismara Maruz Kalan Çocuklarla Adli Görüşme: NICHD PROTOKOLÜ Önerisi

Forensic Interviews With Abused Children: The NICHD Protocol

Türkiye Adalet Akademisi Dergisi;

Veri Tabanlarında Taranmaktadır.

ULUSLARARASI ADALET DİVANI'NDA GÖRÜLEN DAVALARA DOSTANE KATILIM (*AMICUS CURIAE*) VE DOSTANE MÜTALAA (*AMICUS BRIEF*) USULÜ

Amicus Curiae and Amicus Brief Procedures On the Disputes Before International Court of Justice

Oğuz Kaan PEHLİVAN[1]

Geliş Tarihi: 31.10.2018 Kabul Tarihi: 04.12.2018

ÖZET

Uluslararası Adalet Divanı çekişmeli yargılama ve danışma kararları olmak üzere ikili bir çözüm mekanizmasına sahiptir. Her iki durumda da devletlerin taraf ehliyeti vardır. BM organları ile 16 uzmanlık kuruluşu danışma görüşü almak için Divan'a başvurabilir. Bunun yanı sıra, devletler kendilerini ilgilendiren davalara müdahale yoluyla katılarak taraf olabilirler.

Bu çalışmada, Uluslararası Adalet Divanı yargı süreçlerinde dostane katılım\mütalaa kurumu ele alınacak, üçüncü kişilerin davaya katılımı ile bilgi ve belge sunmaları tartışılacaktır. Divan Statüsü 38. madde uyarınca ilgili uluslararası antlaşmalar ve hükümleri, örf ve adet hukuku ile hukukun genel prensipleri ile Divan kararları, içtihatlar ve doktrin tartışmaları ışığında dostane müdahale kurumunun hukuki temelleri araştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Adalet Divanı, Dostane Katılım, Dostane Mütalaa.

ABSTRACT

International Court of Justice has two kinds of function; to settle international legal disputes brought by States (Contentious cases) and to give a legal opinion (advisory proceeding) on legal questions of States, authorized UN Bodies and specialized organs. Also States have the right to intervene the disputes (both contentious cases or advisory proceedings) at any time.

Within this article, amicus curiae and amicus brief procedures, in other words, participation of third parties whom non-parties to the dispute before International Court of Justice will be examined. Third-party participation to the proceedings before the Court will. Regarding the article 38 of the Statute of the International Court of Justice.

Keywords: International Court of Justice, Amicus Curiae, Amicus Brief.

Giriş

Uluslararası hukuktan kaynaklanan haklara ve yükümlülüklere sahip olma yeteneği ile bu hakları uluslararası düzeyde doğrudan koruyabilme yeteneğine uluslararası hukuk kişileri sahip olabilir.[2] Dar ve teknik anlamda değerlendirildiğinde, yalnızca devletler ve uluslararası örgütler uluslararası hukuk kişileridir denilse de uluslararası hukuk düzeyinde etkili faaliyetlerde

[1] Avukat, Ankara Üniversitesi Doktora Adayı, e-posta: pehlivan.oguzkaan@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-0136-5389

[2] Hüseyin Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. Kitap, Turhan Kitabevi, Ankara, (2014), s.1.

bulunan pek çok birim söz konusudur.[3] Dolayısıyla uluslararası hukukun süjeleri arasında devletlerden başka uluslararası örgütler, çokuluslu şirketler ve bireyler de yer almaktadır. BM uzmanlık kuruluşları hariç, uluslararası örgütler ve kişiler doğrudan Adalet Divanı'na başvurma dolayısıyla bu açıdan taraf ehliyetleri bulunmamaktadır.

Peki, taraf olma ehliyeti bulunmayan diğer uluslararası hukuk süjeleri bir şekilde Divan önündeki davalara katılabilir ya da katkı sunabilir mi? Divan önündeki davanın taraf devletlerin dışında diğer devletlerin çıkarlarını etkileyecek olması durumunda müdahale ile taraf olma imkânı söz konusu iken, diğer uluslararası hukuk kişileri için böylesi bir imkân var mıdır? Zira Divan önünde ele alınan konu, hukuki ve maddi boyutlarıyla, uluslararası kuruluşların[4], ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde ve akla gelebilecek hemen her alanda faaliyet gösteren hükümet dışı kuruluşların[5] ya da bireylerin çıkarlarını doğrudan etkileyebilir. Bu süjelerin kendi çıkarlarını doğrudan etkileyen böylesi hususlarda tamamen yok sayılması hukukun ve adaletin tesisine zarar verebilir.

Dostane katılım (*amicus curiae*) ve*,* dostane mütalaa (*amicus brief)* kurumları gerek davaya taraf olamayan süjelerin çıkarlarının korunmasını gerek davanın tüm boyutlarıyla etraflıca görüşülüp sonuca bağlanmasını temin etmektedir. Öte yandan, dostane mütalaalar, davanın gereksiz yere uzamasına yol açabilir ve usul ekonomisine zarar vererek yargılamayı olumsuz olarak etkileyebilir.

Bu çalışmada, davaya taraf olmayan hatta taraf olma ehliyeti de bulunmayan üçüncü kişilerin, Adalet Divanı önünde görülmekte olan çekişmeli davalar ile danışma görüşü davalarına dostane katılım yapmaları ve dostane mütalaa sunmalarına ilişkin hukuk yol tartışılacaktır.

Metodolojik olarak, dostane katılım ve mütalaa süreci, Statü'nün 38(2) maddesinde yer verilen, uluslararası hukukun kaynaklarına dair epistemolojik model temel alınarak incelenmiştir. Uluslararası antlaşmalar, örf ve adet hukuku kuralları ve hukukun genel ilkeleri kapsamında, Adalet Divanı'na dostane katılım kurumu ele alınacaktır. Divan kararları ve doktrin tartışmaları yani yardımcı kaynaklar bakımında dostane katılım kurumu etraflıca tartışılmış ve Divan tarafından zaman içerisinde yerleşik bir uygulama kabul edilmiştir.

---

3 Pazarcı, s.4.

4 Governmental Organizations (GO) ya da International Organizations (IO).

5 Non-Governmental Organizations (NGO).

I. DOSTANE KATILIM KAVRAMI (*AMICUS CURIAE*)

Amicus Curiae, latince terimi sözlük anlamı olarak İngilizce'ye "friends of the courts"[6]; Türkçe'ye ise "mahkemenin dostları" olarak çevrilmektedir.

Francis Bacon, *amicus curiae* ifadesini hukuki bir terim olarak ve bugünkü anlamıyla değil, sözlük anlamıyla ve bir sıfat olarak, birtakım davranışları nitelemek amacıyla kullanmıştı. *Of Judicature* başlıklı yazısında Bacon, kendi çıkarları için mahkemeyi yetkisi sınırları dışında hareket etmeye zorlayan avukatları mahkemenin dostları (*amici curiae*) olarak değil mahkemenin paraziti/asalağı (*parasiti curiae*) olarak niteliyordu.[7] Bacon bu ifadesiyle, bir dostun iyi niyetlerinin aksine mahkemeyi yetki ve görev aşımı yapacak şekilde yanıltan kişileri anlatıyordu.[8] O günden bugüne mahkemelerin dostları da parazitleri de eksik olmadı.

Bu çalışmada, *amicus curiae* "dostane katılım"; *amicus brief* ise "dostane mütalaa" olarak tanımlanmış ve kullanılmıştır. Hukuki anlamda dostane katılım, davanın tarafı olmayan ama mahkemenin karar vereceği hukuki sorunun çözülmesinde bir yararı bulunan kişileri; dostane mütalaa ise bu kişilerin mahkemeye sundukları raporları ve belgeleri ifade etmektedir.[9] Dostane katılımcı davada bir savunma yapmaz ya da talepte bulunmaz, davanın açılmasında hukuki yararı da yoktur. Dostane mütalaa, davanın taraflarınca mahkemeye sunulmayan davaya ilişkin başkaca maddi gerçekleri ve hukuki argümanları içerir. Bu açıdan hâkimlerin verecekleri kararın ortaya çıkaracağı sonuçları ve potansiyel etkilerini daha iyi değerlendirmesine yardımcı olur. Davanın etraflıca anlaşılmasına ve çözülmesine katkı sunar. Özellikle belirtmek gerekir ki, dostane katılım, bilirkişilik ya da tanık kurumlarından farklıdır. Dostane katılımcı, mahkemenin ya da tarafların talebi üzerine harekete geçerek elindeki bilgi ve belgeleri sunmaz. Aksine tarafların ve mahkemenin bir talebi olmadan, dostane katılımcı bilgi ve belgeler sunar.

---

6 Oxford Dictionary, "An impartial adviser to a court of law in a particular case", Early 17th century: modern Latin, literally 'friend', (in full) 'friend of the court'. https://en.oxforddictionaries.com/definition/amicus (erişim tarihi: 29 Kasım 2018); bir başka tanım; "Amicus Curiae; if a judge is doubtful or mistaken in matter of law, a stander-by may inform the court, as amicus curiae", Jacob Giles, The Law-Dictionary: Explaining The Rise, Progress, And Present State Of The English Law, In Theory And Practice; Defining And Interpreting The Terms Or Words Of Art; And Comprising Copious Information, Historical, Political, And Commercial, On The Subjects Of Our Law, Trade, And Government, Volume I. (1797).

7 Francis Bacon, The works of Francis Bacon, Baron of Verulam, Viscount St. Alban, and Lord High Chancellor of England, in five volumes, Vol. 1, Reink Books, (2017), s. 521.

8 John S. Garrison, Friendship and Queer Theory in the Renaissance: Gender and Sexuality in Early Modern England, Routledge, (2014), s.16.

9 Severine Menetrey, L'Amicus Curiae, vers un Principe de Droit International Procédural?, Universite Pantheon-Assas, Paris, (2009).

Roma hukukunda yerleşik bir kavram olan *amici*, mahkemeye yardımcı olmak ve tavsiyelerde bulunmak üzere atanan avukatları ifade etmekteydi.[10] Günümüzde Anglo-sakson hukuk sisteminde kabul edilen ve çokça başvurulan bir kurum olan dostane katılım ve mütalaa, kıta Avrupası hukuk sisteminde kabul görmemiştir.

Dostane katılım, Anglo-sakson hukuk sisteminde özellikle ABD'de ve Dünya Ticaret Örgütü, İnsan Hakları Mahkemeleri, Uluslararası Ceza Mahkemeleri ile Tahkim yargılamalarında tanımları yapılmış ve ayrı ayrı usullere tabi kılınmıştır.

Uluslararası mahkemelerde, usul hukuku ve pratikler açısından, dostane katılımın kapsamı ve yöntemi değişiklik göstermektedir. Bazı durumlarda sadece yazılı katılım söz konusu olurken bazı durumlarda şifahen dinleme yoluna gidilmektedir. Dostane katılım yapılabilmesi için genellikle davanın görüldüğü mahkemenin izni aranmamaktadır. Bazı durumlarda ise ilgili mahkeme dostane katılım yapması için ilgililere çağrıda bulunmaktadır. En çok rastlanan durum ise bireyler ya da hükümet dışı kuruluşların doğrudan dava ile ilgili gördükleri maddi ve hukuki konuları mahkemenin dikkatine sunmak üzere dostane mütalaa yollamalarıdır. İnsan haklarının ya da çevrenin korunması alanında çalışan hükümet dışı kuruluşlar, çokuluslu şirketler, dini gruplar, ticaret birlikleri, akademisyenler dostane katılım talebinde bulmakta ya da doğrudan dostane mütalaa göndermektedir.[11]

Adalet Divanı Statüsünde ya da İçtüzüğünde dostane katılıma ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Devletlerin bu konuda yaptıkları uluslararası bir antlaşma ya da üzerinde uzlaştıkları bir hüküm de bulunmamaktadır. Öte yandan Divan önüne gelen gerek çekişmeli davalarda gerek danışma kararı davalarında Devletlerden daha çok hükümet dışı kuruluşların dostane katılım için mahkemeye başvurduklarını görmek mümkün. Zira devletler, dostane katılım yerine doğrudan davaya katılarak taraf ehliyeti kazanabilir ya da davaya katılmadan ve dolayısıyla davanın tarafı olmadan, Divan'ın taraflar için vereceği bağlayıcı kararın bu bağlayıcılık etkisinden kurtulabilir.

---

[10] Samuel Krislov. "The Amicus Curiae Brief: From Friendship to Advocacy." Vol. 72 (1963) Yale Law Journal, s. 694; Michael J. Harris. "Amicus Curiae: Friend or Foe? Suffolk Journal of Trial and Appellate Advocacy, Vol. 5 (2000) s. 1; Michael K. Lowman. "The Litigating Amicus Curiae: When Does the Party Begin after the Friends Leave?" American University Law Review Vol. 41, No. 4, (1992) s. 1243. Allison Lucas. "Friends of the Court? The Ethics of Amicus Curiae Brief Writing in First Amendment Litigation." Fordham Law Journal, Vol. 26 (1999) s. 1605.

[11] Dostane katılım konusunda özellikle Uluslararası Ceza Mahkemesinde yerleşik bir uygulama mevcuttur. Mahkemenin Statüsü tarafından düzenlenen Dostane Katılım pek çok durumda uygulanmaktadır. Kişilerin şifahen dinlenmesi yoluna da gidilmektedir. Öte yandan, yatırım tahkimlerinde dostane mütalaa uygulaması bulunmaktadır. Bu uygulamalara başka bir makalenin konusu olduğu için burada yer verilmeyecektir.

II. ADALET DİVANI'NDA GÖRÜLEN DAVALARA DOSTANE KATILIM

A. Divan Önünde Taraf Ehliyeti

Uluslararası Adalet Divanı, kendileri tarafından sunulan devletler arasındaki hukuki ihtilaflar (ihtilaflı davalar) ile Birleşmiş Milletler (BM) organları ve ihtisas kurumları tarafından kendisine atıfta bulunulan yasal sorularla ilgili danışma görüşleri talepleri (danışmanlık işlemleri) konularında karar verir. [12]

Uluslararası Adalet Divanı Statüsü[13] 34. madde uyarınca, Divan önündeki davalarda yalnızca devletler taraf olabilirler.

Danışma görüş talepleri devletlerden başka a) BM Antlaşmasına göre danışma görüşü talep edebilecek organlara -Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi- b) Genel Kurul tarafından yetkili kılınacak organlara (16 uzmanlık kuruluşu) da açıktır.[14] BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi, "herhangi bir hukuki soru" ile ilgili tavsiye görüş isteyebilir. Ancak diğer BM organları ve uzmanlık kuruluşları sadece kendi faaliyetleriyle ilgili olarak Divana başvurabilirler. Statü'nün 65. maddesi uyarınca, Divan, Birleşmiş Milletler Antlaşması gereğince ya da bu Antlaşma hükümlerine uygun olarak görüş istemeye yetkili kılınmış her organ ya da kuruluşun isteği üzerine her türlü hukuksal sorun konusunda görüş verebilir. Divan'dan görüş istenen sorunlar, görüş verilmesi istenen sorunu açık ve kesin bir dille belirten yazılı bir dilekçe ile Divan'a sunulur. Bu dilekçeye sorunu aydınlatabilecek tüm belgeler eklenir. Dolayısıyla, devletlerden başka BM organları ve uzmanlık kuruluşları da Divan önündeki davalarda taraf ehliyetine sahiptir.

Her ne kadar 34. madde sadece devletlerin Divan önündeki davalara taraf olacağını açıkça belirtse de, hazırlık çalışmaları sırasında uluslararası örgütlerin de taraf ehliyetine sahip olarak Divan önünde dava açabilmesi gerektiği tartışılmış ama kabul edilmemiştir.[15] Öyle ki, 34. maddenin günün şartlarına uymayan, uluslararası toplumu karakterize eden güncel gelişmelerden kopuk bir görümün arz ettiği belirtilmiştir.[16] 1991-1994 yılları arasında Divan

---

12 Hüseyin Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 4. Kitap, Turhan Kitabevi, Ankara (2016), s.58-63.

13 Uluslararası Adalet Divanı Statüsü (1945) bknz https://treaties.un.org/doc/Publication/CTC/uncharter.pdf (erişim tarihi: 29 Kasım 2018).

14 Ömer İlhan Akipek, Milletlerarası Adalet Divanı, Sevinç Matbaası, Ankara, (1974), s.72; ICJ, Organs and agencies authorized to request advisory opinions, https://www.icj-cij.org/en/organs-agencies-authorized (erişim tarihi: 29 Kasım 2018).

15 Documents of the United Nations Conference on International Organization, Cilt XIV, San Francisco, (1945), s. 110, 132-141 "The Chairman said that the principle involved in Article 3 was that States, but not private individuals or international organizations, might be parties to cases" https://digitallibrary.un.org/record/1300969?ln=fr (erişim tarihi: 29 Kasım 2018).

16 Christian Tomuschat, Andreas Zimmermann, Christian J. Tams, Karin Oellers-Frahm (eds),

Başkanlığı görevinde bulunan Hâkim Robert Jennings, 34. madde bağlamında, Divan'ın kuruluşundan bu yana geçen 50 yıl içerisinde 34. maddenin kayda değer bir değişim geçirmediğini oysa günümüzde "uluslararası hukukun önemli bir bölümü bireyleri, şirketleri ve devletler dışındaki diğer tüzel kişilikleri doğrudan etkilediği" ifade etmektedir.[17] Benzer şekilde, Jennings, Divan'ın özellikle 34. madde ile 1920'lerin uluslararası hukuk yapı içinde sıkışıp kaldığını belirtmektedir.[18]

Gerek Statü'de gerekse hazırlık çalışmalarında bireylerin ve uluslararası örgütlerin davada taraf olma ehliyetleri kabul edilmemiştir. Bu açıdan Divan'ın günümüz gelişmelerine ayak uydurabilmesi ve yeni süjelere Divan'ın kapısını açabilmesi Statü'nün usulüne uygun olarak değiştirilmesiyle mümkün olacaktır.

B. Davaya Katılma Prosedürü

Statü'nün 62. maddesi uyarınca bir devlet, bir uyuşmazlıkta kendisi bakımından hukuksal nitelikte bir çıkarın söz konusu olduğunu görürse, davaya katılmak amacıyla Divan'a başvurabilir. Bu istemi karara bağlamak Divan'a düşer.

Bu noktada Divan önündeki bir davada verilecek karardan etkileneceğini düşünen devletler kendi inisiyatifleriyle Divan'a başvuruda bulunarak taraf olma taleplerini iletirler. Bu açıdan Divan'ın davayı hukuki çıkarları etkilenmesi muhtemel devletlere re'sen duyurma yükümlülüğü bulunmamaktadır.

Öte yandan Statü'nün 63. maddesi uyarınca, Divan önündeki uyuşmazlığın taraflardan başka devletlerin de katıldığı bir antlaşmanın yorumlanması söz konusu olduğu zaman, Yazı İşleri Müdür (Başkatip) bu devletlere hemen durumu bildirir. Bu duyuru sonrasında kendisine duyuruda bulunulan her devlet yargı sürecine katılma hakkına sahiptir; ancak bu hakkı kullanırsa, yargının varacağı hüküm o devlet için de aynı ölçüde bağlayıcı olur.

Davaya taraf olmanın sonucu ise verilen kararın taraflar açısından bağlayıcı olmasıdır. 59. maddesi uyarınca ise Divan'ın kararı ancak uyuşmazlığın tarafları bakımından ve karar verilen dava için bağlayıcıdır.

Kıta Sahanlığı (Libya/Malta) İtalya'nın Katılım için Başvurusu kararında, Adalet Divanı, bir davada hukuki çıkarlarının etkileneceğini düşünen bir devletin seçimlik bir hakkı bulunduğunu belirtiyor: "katılmak ya da katılımdan çekinerek, 59. madde hükümlerine dayanmak."[19] 59. maddeye dayanmak

---

The Statute of the International Court of Justice: A Commentary, Oxford University Press, (2012), s. 590.

17 Roberts Y. Jennings, "The International Court of Justice After Fiftty Years", The American Journal of International Law, Vo. 89, No.3, (1995), s. 504.

18 Yennings, s. 504.

19 ICJ Reports, Case Concerning The Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta) Application by Italy for Permission to Intervene, (1984), s. 26, https://www.icj-cij.org/files/

Divan kararının o devlet için bağlayıcılığını ortadan kaldırsa da davaya taraf olmayan devlet açısından yine de bazı sonuçlar ve etkiler doğurması söz konusu olmaktadır. Ortaya çıkan sonuç Divan kararının 3. devlet için bağlayıcı olacağı anlamına gelmemektedir. Zira Divan *Altın Para* davasında, Arnavutluk davaya katılmak için başvurmamıştır. Buna rağmen Divan'a göre "Önümüzdeki davada çıkacak kararla Arnavutluk'un hukuki çıkarları etkilenmekle kalmayacak, bu çıkarlar kararın ana konusunu da oluşturacaktır."[20] Devamında Divan, verilecek kararın sadece taraflar açısında bağlayıcı olacağını, taraf olmayan Arnavutluk'u bağlamayacağının altını çizmiştir.[21] Benzer şekilde *Kamerun ile Nijerya arasındaki Kara Mayınları* davasında, Divan'ın ifadesiyle "yargılama tarafların rızası üzerine kurgulanmıştır. Bu açıdan Divan, yargılamaya taraf olmayan 3. Devletlerin hukuki hak ve yükümlülükleri konusunda karar veremez."[22]

Bu bilgiler ışığında denilebilir ki, Divan, davaya taraf olmayan 3. Devletler bakımında bağlayıcı karar veremediği gibi onların hak ve yükümlülüklerine ilişkin bir karar da veremez. Ancak yine de *Altın Para* davasında ifade edildiği üzere, verilecek karar doğrudan ya da dolaylı olarak 3. Kişilerin hak ve yükümlülüklerini etkileyebilir. Örneğin, kıta sahanlığı paylaşımı, komşu ülkelerin de hak ve yükümlülüklerini etkileyecek sonuçlar doğurabilir. İki ülke arasındaki su paylaşımı anlaşması, 3. Devletin haklarını etkileyecek bir sonuç doğurabilir.

Birleşmiş Milletler Şartı'nın ayrılmaz bir parçası olan Statü'nün 34. maddesi ile Şartın 96. maddesi uyarınca devletler ile BM organları ve uzmanlık kuruluşları taraf ehliyetine sahiptir ve Divan önündeki davalara katılabilir, danışma görüşü isteyebilir. Bunlar dışındaki uluslararası kuruluşlar, hükümet

---

case-related/68/068-19850603-JUD-01-00-EN.pdf (erişim tarihi 3 Mayıs 2018).

20 Monetary Gold Removed from Rome in 1943 (Italy/France, United Kingdom and United States of America), Judgment, (1954) ICJ Reports, s. 33 https://www.icj-cij.org/files/case-related/19/019-19540615-JUD-01-00-EN.pdf (erişim tarihi: 29 Kasım 2018) "Albania has not submitted a request to the Court to be permitted to intervene. In the present case, Albania's legal interests would not only be affected by a decision, but would form the very subject-matter of the decision. In such a case, the Statute cannot be regarded, by implication, as authorizing proceedings to be continued in the absence of Albania."

21 Monetary Gold, ICJ Reports, s. 33 "It is also contended that any decision of the Court on the questions submitted by Italy in her Application will be binding only upon Italy and the three respondent States, and not upon Albania. It is true that, under Article 59 of the Statute, the decision of the Court in a given case only binds the parties to it and in respect of that particular case. This rule, however, rests on the assumption that the Court is at least able to render a binding decision. Where, as in the present case, the vital issue to be settled concerns the international responsibility of a third State, the Court cannot, without the consent of that third State, give a decision on that issue binding upon any State, either the third State, or any of the parties before it."

22 ICJ, Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea intervening), Judgment, ICJ Reports, (2002) s. 421, para. 238.

dışı kuruluşlar ve bireyler için taraf ehliyeti, BM Şartı'nda, Divan Statü'sünde ya da İçtüzüğünde açıkça belirtilmemiştir.

Devletler ile BM organları ve uzmanlık kuruluşları dışında, uluslararası kuruluşlar, hükümet dışı kuruluşlar ve bireyler mahkemede önündeki bir çekişmeli yargı ya da danışma görüşüyle doğrudan ya da dolaylı bir şekilde hukuki çıkarları etkilenebilir. Böylesi bir durumda bu süjeler, yargılama sürecine katılabilirler ya da katkı sunabilir mi?

C. Divan Önündeki Davaya Dostane Katılım

Adalet Divanı Statüsünde ya da İçtüzüğünde dostane katılımın bir tanımı bulunmadığı gibi, tanımın yapıldığı bir karar da bulunmamaktadır. Ancak dostane katılım talebinde bulunan ya da dostane mütalaa yollayan 3. kişiler, bu taleplerini ve mütalaaları dostane olarak isimlendirmekte, mahkeme de bu kapsamda değerlendirmeye almaktadır.

Divan önünde davaya taraf olma ehliyetine ilişkin açıklamalar ışığında, Divan önünde görülen bir davaya uluslararası kuruluşların, hükümet dışı kuruluşların ve bireylerin taraf olması söz konusu değildir. Ancak uluslararası hukukun bu süjeleri, Divan önünde görülen davanın çözülmesine önemli katkı sunacak, yararı dokunacak bilgi ve belgelere sahip olabilir. Bunun yanı sıra, Divan'ın kararı bu süjelerin hukuki çıkarlarını, faaliyetlerinin kapsamını etkileyebilir, sınırlayabilir ya da yeni bir hukuki statü oluşturabilir. Zira her ne kadar Divan'ın kararı taraflar için bağlayıcı olup onlar hakkında hüküm ve sonuç doğursa da, kararın etkileri üçüncü kişilerin hak ve yükümlülüklerinde değişiklik yaratabilir. Bu açıdan Devletler, Divan Statü'sünde verilen yetkiyi kullanarak davaya taraf olabilir, katılabilirler. Ancak uluslararası kuruluşlar, hükümet dışı kuruluşlar ve bireyler dostane katılım yoluna gidebilirler mi?

Divan Statüsü'nün 34. maddesi, Divan önündeki yargılamaların 3. kişilerin müdahalesine açan bir hüküm barındırmaktadır. Buna göre;

1. Divan önündeki davalarda yalnız devletler taraf olabilirler.
2. *Divan, önüne getirilen işlere ilişkin olarak, uluslararası kamu kuruluşlarından, kendi içtüzüğünün öngördüğü koşullar içinde bilgi isteyebilecek, ayrıca bu kuruluşların kendi girişimleriyle sunacakları bu gibi bilgileri kabul edecektir.*
3. Bir uluslararası kamu kuruluşunun kurucu belgesinin ya da bu belge uyarınca kabul edilen bir uluslararası sözleşmenin yorumlanması, Divan'a sunulmuş bir davada söz konusu olursa, Yazı İşleri Müdür (Başkatip), bu uluslararası kamu kuruluşuna durumu bildirir ve tüm yazılı işlemleri ona iletir.

Statü'nün 34/2. maddesinde yer verilen "uluslararası kamu kuruluşları" (public international organizations) ifadesiyle ne anlama gelmektedir?

BM Şartının bir parçası olan Adalet Divanı Statüsü'nü yorumlarken Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nde (Viyana AHS) yer alan yorum kurallarına başvurmak gerekmektedir.[23] Viyana AHS 31. madde uyarınca göre bir antlaşma hükmü, antlaşmanın bütünü içinde ve konu ve amacının ışığı altında verilecek olağan anlama uygun şekilde, iyi niyetle yorumlanmalıdır.

Sözlük anlamı itibariyle, uluslararası kamu kuruluşları, hükümetlerin kurdukları uluslararası kuruluşlar ile kamu yararına çalışan uluslararası kuruluşlar anlamlarına gelmektedir.[24] Statü'nün hazırlık çalışmalarına baktığımız zaman, uluslararası kamu kuruluşlarının devletler gibi Divan'da dava açma yetkisi ve ehliyetine sahip olup olmayacağı tartışılmıştır.[25]

Amerikan delegesi tarafından önerilen 34(2). maddesi üzerinde uzun tartışmalar yaşanmıştır. Meksikalı delege uluslararası kamu kuruluşları teriminin açık bir anlamının olmadığını ve Divan'ın bu kuruluşlardan gönderilecek belgeleri reddetmesinin mümkün olup olmadığı üzerine açıklamalarda bulunmuştur.[26] Aynı şekilde, Mısırlı delege, bu terimin akademiler ve benzeri kuruluşları kapsayıp kapsamadığını sormaktadır.[27]

Komisyon değerlendirmesinde, bilimsel kuruluşlar ile (scientific organizations) uluslararası akademilerin bu terimin kapsamına girmeyeceğini

---

[23] Vienna Convention on the Law of Treaties (1969), UN, Treaty Series, C. 1155, 27 Ocak 1980'de yürürlüğe girmiştir. Internet erişimi: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf (erişim tarihi: 29 Kasım 2018).

[24] ABD'de yürürlükte olan *International Organizations Immunities Act of 1945* (http://avalon.law.yale.edu/20th_century/decad034.asp) ile *International Anti-Brıbery And Faır Competıtıon Act of 1998*, (https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-105publ366/html/PLAW-105publ366.htm) "uluslararası kamu kuruluşları" açısından bazı haklar ve yükümlülükler getirmektedir. Bu açıdan bu kuruluşların ne/ler olduğunu tespit etmek büyük önem taşımaktadır. U.S. Agency for International Development tarafından verilen tanıma göre ABD'nin katıldığı ve hükümetler tarafından oluşturulan kuruluşlar, uluslararası kamu kuruluşlarıdır. Bknz: https://definedterm.com/a/definition/145231 (erişim tarihi: 29 Kasım 2018).

[25] Documents of the United Nations Conference on International Organization, San Francisco, (1945), Vol. XIV s. 666, https://digitallibrary.un.org/record/1300969/files/UNIO-Volume-14-E-F.pdf (erişim tarihi: 29 Kasım 2018).

[26] Documents of the United Nations Conference on International Organization, s. 134 Ambassador Cordova (Mexico) agreed wi th the Australian representative that the provision raised sorne serious questions. In the first place, it was not clear what would be included in the term "public international organizations. In the second place, there was the possibility that the Court would receive and rely on information which a party, in a contentious case, would have no opportunity to refute. He wished the United States to explain how this problem was dealt with.

[27] Documents of the United Nations Conference on International Organization, s. 137, Dr. Moneim-Riad Bey (Egypt) raised a question as to the scope of the term "public international organizations, did it include learned academies and the like?

belirtmektedir.[28]

Venezuela delegesi, uluslararası kamu kuruluşlarının gerek çekişmeli gerekse danışma görüşü davalarında taraf olma yetkisine sahip olmaları gerektiğini ileri sürmektedir.[29] Çalışma, ulaşım, iletişim alanlarında faaliyet gösteren ve genel olarak BM ile özel ilişkisi olan tüm uluslararası kamu kuruşlarının bu yetkiye sahip olması gerektiğini önermiştir.[30]

Komisyon son değerlendirmesinde, her ne kadar 34. madde, "Divan'ın Yetkileri" kenar başlığı altında yer alsa da 34. maddenin sadece Devlet için taraf olma yetkisini öngördüğünü, komisyonun bazı delegelerin aksine bu kuruluşlara Divan önünde dava açma yetkisi verilmesine karşı çıktığı, bu kuruluşların yetki olarak değil usul olarak Divan'a bilgi ve belge sunabileceklerini belirtmiştir. [31]

Statü'nünü 34(2). maddesinin tarihi arka planına baktığımızda ise Milletlerarası Sürekli Adalet Divanı Statüsü'nün 26. maddesiyle karşılaşıyoruz. 26. maddeye göre, iş davalarına ilişkin olarak Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Divan'a ilgili bilgi ve belgeleri sunma özgürlüğüne sahiptir.[32] ILO, kendiliğinden Divan'a kendi uzmanlık alanıyla ilgili bilgi ve belgeleri gönderebileceğinin kabul edildiği 26. madde, Adalet Divanı Statüsüne 34. madde olarak aktarılmıştır. Günün şartları göz önünü alınarak, sadece ILO değil diğer uluslararası kamu kuruluşlarının da Divan'a kendiliklerinden bilgi ve belge gönderebilmesi düşünülmüştür. Hatta 1944 yılında ILO, Milletler Cemiyeti üyelerine bir memorandum göndererek, Divan'ın uluslararası kuruluşlar arasındaki davaların çözümü için yetkilendirilmesini istemiştir.[33] Dupuy'un ifadesiyle, uluslararası

---

28 Documents of the United Nations Conference on International Organization, s.666

29 Documents of the United Nations Conference on International Organization, s.180, Dr. Gomez-Ruiz (Venezuela) indicated that the answer to this question would depend upon the relationship existing between the international organizations and The United Nations. He, however, was inclined to favor a procedure by which the varièus international organizations might request advisory opinions directly. In response to questions by the Chairman, Dr. G6mez-Ruiz stated that he was referring to public international organizations dealing with matters such as labor, transit, comminication, and in general, to all public international organizations that would have special relations with the General Organization."

30 Documents of the United Nations Conference on International Organization, s.180

31 Documents of the United Nations Conference on International Organization,s.603 "the Committee has not wished to go so far as to admit, certain delegations appear disposed to do, that public international organizations may become parties to a case before the Court. Admitting only that such organizations might, to the extent indicated, furnish information, it has laid down a rule which certain persona have considered as being one of procedure rather than of competence."

32 League of Nations, Statute of the Permanent Court of International Justice, 16 December 1920, http://www.refworld.org/docid/40421d5e4.html (erişim tarihi: 29 Kasım 2018).

33 Pierre-Marie Dupuy "Article 34" içinde Christian Tomuschat, Andreas Zimmermann, Christian J. Tams, Karin Oellers-Frahm (eds), The Statute of the International Court of

kuruşların uluslararası kamu hukukundaki tüzel kişiliğinin tanınması ve bu kuruluşlar için Divan önünde gerçek bir *locus standi* (duruşmaya katılma hakkı) verilmesinin yolunu açmıştır.[34]

Bu açıdan, uluslararası kamu kuruluşlarında anlaşılan ILO gibi Devletler tarafından kurulmuş ve örgütlenmiş kuruluşlardır. Daha sonra Divan önünde görülen Sığınma Hakkı Davası ile bu kavram açıklanmaya çalışılacak ve 1978 yılında Divan'ın İçtüzüğünde yapılan değişiklikle "uluslararası kamu kuruluşları" bu çerçevede tanımlanacaktır.

1. Çekişmeli Davalara Dostane Katılım

Çekişmeli davalara dostane katılımla ilgili olarak, bir önceki başlıkta açıklama yaptığımız Statü'nün 34(2). maddesi bulunmaktadır. Divan, önüne getirilen işlere ilişkin olarak, uluslararası kamu kuruluşlarından, kendi içtüzüğünün öngördüğü koşullar içinde bilgi isteyebilecek, ayrıca bu kuruluşların kendi girişimleriyle sunacakları bu gibi bilgileri kabul edecektir.

a) Devletler açısından Dostane Katılım

Bazı durumlarda Devletler, davaya katılarak taraf olmak yerine kendi çıkarlarını korumak amacıyla davaya başka Devletlerden elde ettikleri belgeleri ya da hükümet dışı kuruluşların raporlarını sunabilmektedir.

İlk olarak 1949 yılında Arnavutluk ve Birleşik Krallık arasında görülen *Korfu Boğazı Davası*nda[35] dostane katılım girişimine rastlanmaktadır. Yugoslavya, dava sürecinde, Arnavutluk lehine olan boğaza mayınların döşenmesi ve savaş gemilerine ilişkin bazı resmi belgeleri Arnavutluk üzerinden Divan'a sunmuştur.[36] Divan bu belgeleri kabul ediyor ancak Yugoslavya'nın davada taraf olmadığını, maddi gerçeklere ulaşmak için bu belgeleri reddetmeyeceğini ama çekince ile delil olarak kabul ettiği ve belgelerin delil niteliği hakkında görüş bildirmeyeceğini ifade etmiştir.[37] Divan önündeki bir davada taraf olmayan ve olmak için başvurmayan bir Devlet, yargılamada maddi gerçekliği açığa çıkarmak için bazı belgeler sunmuştur. Bu haliyle, bir Devlet tarafından dostane katılım ve mütalaadan söz edilebilir. Ancak Divan'ın Yugoslavya tarafından gönderilen belgelere ilişkin açıklamasında bu durumu dostane katılım olarak nitelemiyor, açıklama yapmaktan kaçınmıştır. Bu belgelerin Divan önündeki davaya her zaman katılabilecek Yugoslavya sunduğu için gerçek anlamda dostane bir mütalaadan söz edemeyiz.

Justice: A Commentary, Oxford University Press, (2012), s. 591.

34 Dupuy, s.591.

35 ICJ, Corfu Channel case, Judgment of April 9th, 1949, ICJ Reports (1949), http://www.icj-cij.org/files/case-related/1/001-19490409-JUD-01-00-EN.pdf (erişim tarihi: 29 Kasım 2018).

36 Corfu Channel case, ICJ Reports, s.17.

37 Corfu Channel case, ICJ Reports, s.17.

Bazı durumlarda Devletler, yazılı başvurularına ve savunmalarına hükümet dışı kuruluşların raporlarını ekleyebilmektedir. Resmi olarak bu raporlar başvurunun bir parçası olarak kabul edildiği için Statü'nün 34(2). maddesi anlamında bir dostane katılımdan söz edilemez. 1997 tarihli *Gabcikovo-Nagymaros Projesi*[38] davasında, Macaristan yazılı başvurusuna 20 farklı bilimsel raporu da eklemiştir.[39]

Doktrinde dostane katılım kurumu davaya katılım kurumuna kıyasla bazı durumlarda tercih edilmesinin isabetli olacağı görüşü tartışılmıştır. Öyle ki, davada tarafların özerkliğine müdahalede bulunan davaya katılım kurumu yerine, 3. taraf devletin karar sonucunda etkilenecek muhtemel çıkarlarını koruması dostane katılım kurumuyla davaya daha sınırlı bir katılım öngörmektedir.[40] Palchetti, Statü'nün 62. maddesinde öngörülen davaya katılım kurumunun kapsamı genişletilerek, dostane katılım kurumu kabul edilebilmesi gerektiğini ileri sürmektedir.[41] Çıkarları etkilenen 3. kişi devletler, davaya katılarak müdahil olmak istemediklerinde ama çıkarlarının Divan tarafından gözetilmesini talep ettiklerinde tek çare olarak dostane katılım kurumu kalmaktadır.

Bununla birlikte, Divan önünde görülen davanın *erga omnes* yükümlülüklerin ihlal edilmesiyle ilgili olması durumunda 3. kişi Devletlerin dostane katılımı en uygun çözüm olacağı ileri sürülmüştür.[42]

b) Uluslararası Kuruluşların Kendiliğinden Dostane Katılımı

Statü'nün 34(2). maddesinin anlamı ve uygulanmasında en önemli çekişmeli dava 1950 tarihli *Sığınma Hakkı Davası*dır.[43] Bu davada, insan hakları konusunda çalışmalar yapan International League for the Rights of Man, dostane katılım için Divan'a başvuruyor ve dostane mütalaasını dava dosyasına sunulmak üzere Divan'a yol. ABD kanunlarına tabi, Roger Nash Baldwin isimli gerçek kişi tarafından kurulan hükümet dışı kuruluş (NGO), insan haklarının tüm dünyada geliştirilmesi için çalışmalar yürütmektedir.[44] 1946 yılında,

---

38 ICJ, Gabcikovo-Nagymaros Project (Hungary-Slovakia), Judgement of 25 September 1997, ICJ Reports, (1997).

39 Gabcikovo-Nagymaros Project, ICJ Reports, s.515 http://www.icj-cij.org/files/case-related/92/10921.pdf (erişim tarihi: 29 Kasım 2018).

40 Paolo Palchetti, "Opening the International Court of Justice to Third States: Intervention and Beyond", Max Plank Yearbook of United Nations Law, Volume 6, 2002, s. 181.

41 Palchetti, s. 144

42 Palchetti, s.177.

43 ICJ, Colombian-Peruvian asylum case, Judgment of November 20th 1950, ICJ Reports, (1950) bknz: http://www.icj-cij.org/files/case-related/7/007-19501120-JUD-01-00-EN.pdf (erişim tarihi: 29 Kasım 2018).

44 International League for the Rights of Man, şimdiki adıyla The International League for Human Rights websitesine erişim için https://web.archive.org/web/20100317131603/

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi, nezdinde danışman statüsü elde etmiştir.[45]

International League for the Rights of Man Yönetim Kurulu Üyesi Robert Delson, 7 Mart 1950 tarihinde Divana yolladığı mektupta; Kuruluşun Divan Statüsünün 34(2). maddesinde belirtilen "uluslararası kamu kuruluşu" olduğu noktasında Divan'ın karar vermesini talep etmiştir.[46] International League for the Rights of Man tarafından gönderilen dostane mütalaa kabul edilmeyip reddedilmiştir. Yazı İşleri Müdürü (Başkatip) cevabi mektubunda, Statünün 34. maddesinin bu kuruluş için uygulanamayacağını, bu kuruluşun Statü'de öngörülen uluslararası kamu kuruluşu olarak karakterize edilemeyeceğini belirtmiştir.[47]

---

http://www.ilhr.org:80/index.html (erişim tarihi: 29 Kasım 2018).

45 International League for Human Rights, ECOSOC Special Consultative Status, 1946 yılında verilmiştir. Bknz: http://esango.un.org/civilsociety/consultativeStatusSummary.do?profileCode=463 (erişim tarihi: 29 Kasım 2018)

46 ICJ, Colombian-Peruvian asylum case, ICJ Reports, Correspondance Part IV s.227 http://www.icj-cij.org/files/case-related/7/8909.pdf (erişim tarihi: 29 Kasım 2018).
63.Mr. Robert Delson, Member of The Board of Directors of The International League For The Rights of Man, To The Registrar
March 7th, 1950
Re : Colombian-Peruvian Asylum Case
Dear Sir,
In my capacity as a member of the Board of Directors of the International League for the Rights of Man, and as its counsel with respect to the above-mentioned matter, I herewith advise you that the League desires to take advantage of the provisions of Article 34 of the Statute of the Court, providing that the Court shall receive information presented to it by public international organizations on their own initiative relevant to cases before the Court. In order to determine whether the League should present such information, I herewith request that the Court determine whether the League is a public international organization within the meaning of Article 34.
I am enclosing herewith a copy of the pamphlet entitled Presenting the International League for the Rights of Man1 which describes the character of this organization. You will note that the League is the successor on American soi1 of an agency formed many years ago in Paris to coordinate the activities of the various Leagues for the Rights of Man in European and other countries. Its officers and advisors include many of the outstanding defenders of human rights. For many years, the League has been actively concerned with the propagation of human rights throughout the world. It is recognized as a consultative organization by the Economic and Social Council. In my opinion, it would further the purpose of the Court and also the movement for the preservation and extension of international human rights if the League were recognized as an international public organization entitled to present information to the Court relevant to the Columbian-Peruvian asylum case. I shall await the decision of the Court in this matter.
Respectfully yours,
(Signed) ROBERT DELSON

47 Colombian-Peruvian asylum case, ICJ Reports, s.228.
66. The Registrar to Mr. Robert Delson, Member of the Board of Directors of the International

Divan tarafından kamu yararına çalışan hükümet dışı örgütler, Statü'nün 34(2) maddesinde yer alan uluslararası kamu kuruluşları olarak kabul edilmemektedir. 1978 yılında değiştirilen Divan İçtüzüğüyle, "uluslararası kamu kuruluşları" ifadesini açıklığa kavuşmuştur.[48] 69/4. maddesine göre uluslararası kamu kuruluşları devletlerin kurdukları uluslararası kuruluşlardır.[49]

Sığınma Hakkı Davası ve 1978 yılı İçtüzük değişikliği ile çekişmeli davalarda, hükümet dışı kuruluşların, Statü'nün 34(2). maddesi uyarınca dostane katılım yapamayacağı kesinleşmiştir.

Divan'ın çekişmeli davalar söz konusu olduğunda sayıları giderek artan hükümet dışı kuruluşların, görülmekte olan davalara kendiliklerinden katılmasını istememektedir. Divan bu tercihinde bir bakıma haklıdır zira dostane katılım usul ekonomisine zarar verebilir, yargılamayı gereksiz yere

---

League for the Rights of Man
March 16th, 1950
Your letter March seventh Colombo-Peruvian case.
Court finds Article 34 of Statute not applicable since International League of Rights of Man cannot be characterized as public international organization as envisaged by Statute.

48 ICJ Rules, Rules of Court (1978) Adopted On 14 April 1978 And Entered Into Force On 1 July 1978, http://www.icj-cij.org/en/rules (erişim tarihi: 29 Kasım 2018).

49 ICJ Rules, Rules of Court, 69. madde;

1. The Court may, at any time prior to the closure of the oral proceedings, either *proprio motu* or at the request of one of the parties communicated as provided in Article 57 of these Rules, request a public international organization, pursuant to Article 34 of the Statute, to furnish information relevant to a case before it. The Court, after consulting the chief administrative officer of the organization concerned, shall decide whether such information shall be presented to it orally or in writing, and the time-limits for its presentation.
2. When a public international organization sees fit to furnish, on its own initiative, information relevant to a case before the Court, it shall do so in the form of a Memorial to be filed in the Registry before the closure of the written proceedings. The Court shall retain the right to require such information to be supplemented, either orally or in writing, in the form of answers to any questions which it may see fit to formulate, and also to authorize the parties to comment, either orally or in writing, on the information thus furnished.
3. In the circumstances contemplated by Article 34, paragraph 3, of the Statute, the Registrar, on the instructions of the Court, or of the President if the Court is not sitting, shall proceed as prescribed in that paragraph. The Court, or the President if the Court is not sitting, may, as from the date on which the Registrar has communicated copies of the written proceedings and after consulting the chief administrative officer of the public international organization concerned, fix a time-limit within which the organization may submit to the Court its observations in writing. These observations shall be communicated to the parties and may be discussed by them and by the representative of the said organization during the oral proceedings.
4. **In the foregoing paragraph, the term "public international organization" denotes an international organization of States.**

uzatabilir, böylelikle *amicus curae* yerine *parasiti curae* durumuna düşülebilir.

c) Uluslararası Kuruluşların Çağrı Üzerine Dostane Katılım

Divan Statüsünün 34/3. maddesi uyarınca bir uluslararası kamu kuruluşunun kurucu belgesinin ya da bu belge uyarınca kabul edilen bir uluslararası sözleşmenin yorumlanması, Divan'a sunulmuş bir davada söz konusu olursa, Yazı İşleri Müdür (Başkatip), bu uluslararası kamu kuruluşuna durumu bildirir ve tüm yazılı işlemleri ona iletir. Bu durumda Divan, dava ile ilgili uluslararası kamu kuruluşuna çağrıda bulunarak dostane mütalaa hazırlamasını talep eder.

Bu uluslararası kamu kuruluşunun Divan'a sunacağı raporlar dostane mütalaa olarak kabul edilmemektedir. Bu hükmün birebir uygulandığı dava ise 1989'da başlatılan *3 Temmuz 1988 Hava Olayı Davası*[50]dır. Basra Körfezinde tatbikat yapan Amerikan *USS Vincenne* savaş gemisi, İran havayollarına ait Airbus A-300B yolcu uçağını vurarak 290 kişinin ölümüne yol açmıştır.. İran, ABD'nin bu olaydan kaynaklanan zararı karşılamadığı ve Basra Körfezindeki faaliyetleriyle 1944 Chicago Sivil Havacılık Sözleşmesinin ilgili hükümlerini ihlal ettiği, Uluslararası Sivil Havacılık Kurumu Konseyinin bu olayla ilgili verdiği kararın hatalı olduğu gerekçeleriyle Divan'a başvuruda bulunmuştur.

Divan, Uluslararası Sivil Havacılık Kurumunun kurucu antlaşmasının (1944 Chicago Sivil Havacılık Sözleşmesinin) yorumlanmasına ilişkin tartışmada, Statü'nün 34/3. maddesi uyarınca Kurumdan davaya ilişkin bir dostane mütalaa vermesini istemiştir.[51] Uluslararası Sivil Havacılık Kurumu, davaya ilişkin görüşlerini içeren dostane mütalaayı dava dosyasına eklenmek üzere Divan'a yollamıştır.[52]

1999 tarihinde Nikaragua ile Honduras arasında görülen Ülkesel ve Deniz Alanları Sorunları *Davası*nda[53], Statü'nün 34(3). maddesi uyarınca Divan

---

50 ICJ, Aerial Incident of 3 July 1988 (Islamic Republic of Iran v. United States of America), ICJ Reports, Correspondence, (1996).

51 Aerial Incidents, ICJ Reports, s. 639 "In accordance with Article 34, paragraph 3. Of the Statute of the Court. ICAO was notified by the Deputy-Registrar letter of 22 May 1989 that the construction of the 1944 Chicago Convention on International Civil Aviation, as amended (the "Chicago Convention") and the 1971 Montreal Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Civil Aviation (the "Montreal Convention") is in question in the case." http://www.icj-cij.org/files/case-related/79/9697.pdf (erişim tarihi: 29 Kasım 2018).

52 ICJ, Aerial Incident of 3 July 1988 (Islamic Republic of Iran v. United States of America), ICJ Reports, Observations of The International Civil Aviation Organization, (1996), http://www.icj-cij.org/files/case-related/79/9699.pdf (erişim tarihi: 29 Kasım 2018).

53 ICJ, Territorial and Maritime Dispute between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Honduras), Judgement of 8 October 2007, ICJ Reports, (2007).

Amerikan Devletleri Örgütü'ne çağrı yaparak davayla ilgili bir dostane mütalaa hazırlamasını talep etmiş ancak Örgüt bu çağrıya bir cevap vermemiştir.[54]

d) Değerlendirme

Divan önüne gelen çekişmeli davalarda taraflar dışında başka bir aktörün dava ile ilgili belge ve bilgi yollamasına sıcak bakmamaktadır. Öyle ki, dostane katılım bir yandan yargılamayı uzatacak, diğer yandan yargılamaları 3. kişilerin zamansız müdahalesine daima açık tutacaktır. Bununla birlikte hiç şüphesiz usul ekonomisi ve yargılamanın odak noktasının kaçırılmaması açısından dostane katılıma olumsuz bakılmaktadır. *Sığınma Hakkı Davası*nda görüldüğü üzere, Divan hükümet dışı aktörleri, kamu yararına çalışıyor olsalar da Statü'nün 34(2). maddesi anlamında uluslararası kamu kuruluşu olarak değerlendirmemektedir. Bu istikrarlı tutum, 1978 yılında Divan İçtüzüğünde yapılan değişikliğe de yansımıştır. Değişiklik ile uluslararası kamu kuruluşlarından devletlerin kurdukları uluslararası kuruluşların anlaşılacağı açıkça belirtilmektedir.

Son olarak, devletler tarafından kurulan uluslararası örgütlerin doğrudan kendiliklerinden Statü'nün 34(2). maddesi anlamında dostane katılım yaptıkları bir çekişmeli dava bulunmamaktadır. Ancak Divan, Uluslararası Sivil Havacılık Kurumu ile Amerikan Devletleri Örgütüne dostane katılım çağrısı yaparak dostane mütalaa talep etmiştir.

2. Danışma Görüşü Davalarına Dostane Katılım

Çekişmeli davalarda dostane katılım için madde 34(2) ve 34(3) uygulanırken danışma görüşlerine ilişkin davalarda Statünün 66. maddesi gündeme gelmektedir. Madde 66 uyarınca,

Yazı İşleri Müdür (Başkatip), danışma görüş istemini, Divan önünde dava açma hakkına sahip olan bütün devletlere hemen bildirir.

Yazı İşleri Müdür (Başkatip) ayrıca, özel olarak ve doğrudan iletişimle, sorunla ilgili bilgi verebileceği, Divan tarafından ya da Divan toplantı halinde değilse Başkan tarafından düşünülen Divan önünde dava açma hakkına sahip

---

[54] Territorial and Maritime Dispute between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea, Verbatim Record, 2007/1, s. 12 http://www.icj-cij.org/files/case-related/120/120-20070305-ORA-01-00-BI.pdf "In accordance with the provisions of Article 69, paragraph 3, of the Rules of Court, the Registrar also addressed to the Organization of American States the notification provided for in Article 34, paragraph 3, of the Statute. The Registrar subsequently transmitted to the Organization of American States copies of all of the written pleadings filed in the case and asked the Secretary-General of that Organization to inform him whether or not it intended to present observations in writing as provided for in Article 69, paragraph 3, of the Rules of Court. In response, the Registrar was informed that the Organization of American States did not intend to submit any such observations." (erişim tarihi: 29 Kasım 2018)

devletlere ya da uluslararası kuruluşlara yazılı açıklamaları, Başkan tarafından saptanacak bir süre içinde, almaya ya da bu amaçla düzenlenen açık oturumda soruna ilişkin sözlü açıklamaları dinlemeye hazır olduğunu bildirir.

Bu devletlerden biri, işbu Madde'nin 2. fıkrasında öngörülen özel bildirimi almamış olur ya da yazılı açıklama sunma ya da Divan tarafından dinletilmesi isteğini belirtirse, bu konuda Divan karar verir.

Yazılı ya da sözlü açıklamalarda bulunmuş olan devletlerin ya da örgütlerin, başka devletlerle örgütler tarafından yapılmış açıklamalar konusunda görüş bildirmelerine, ele alınan her soruna göre, Divan tarafından ya da Divan toplantı halinde değilse Başkan tarafından saptanacak biçim, ölçü ve süreler içinde izin verilir. Bu amaçla Yazı İşleri Müdür (Başkatip), yazılı açıklamaları, kendileri de böyle açıklamalarda bulunmuş olan devletlere ve örgütlere zamanında iletir.

Divan önünde gelen davalarda, BM'ye yolladığı mektup Statü'nün 66. maddesi uyarınca üye Devletleri dava ile ilgili görüşlerini bildirmeye davet etmektedir. Statünün 34/2. maddesinden farklı olarak 66(2). maddesi uluslararası kamu kuruluşları (public international organiations) yerine uluslararası kuruluşlar (international organizations) ifadesini kullanmaktadır. Bu sebeple, hükümet dışı kuruluşların, danışma görüşü davalarına dostane katılım yapabilmesi konusunda duraksama yaşanmaz. Ancak uygulamada bazı durumlarda, hükümet dışı aktörlerin dostane katılım talepleri kabul görmemektedir. Farklı olarak Divan önünde dava açma yetkisine sahip olmayan, Devlet olarak tanınmamış tüzel kişilikler kendileri ile ilgili davalara katılımları önemli olduğu için görüşlerini bildirmek üzere Divan tarafından 66. madde uyarınca çağrı ile davet edilmektedir.

a) Hükümet dışı Kuruluşların Katılımı

1950 tarihli *Güney Batı Afrika'nın Uluslararası Statüsü*[55], danışma görüşü davasında, International League of the Rights of Man Yönetim Kurulu Üyesi Robert Delson, Divan Yazı İşlerine yolladığı mektupta Statü'nün 66(2). maddesi uyarınca dostane katılım talebinde bulunmuştur.[56] Divan Yazı İşleri tarafında

---

55 ICJ, International Status of South-West Africa, Advisory Opinion ICJ Reports (1950).

56 International Status of South-West Africa, Correspondence, Part III, s. 324 http://www.icj-cij.org/files/case-related/10/8937.pdf (erişim tarihi: 29 Kasım 2018).
10. Mr. Robert Delson, League for The Rights of Man, To the Registrar March 7th, I950
Re: request for advisory opinion concerning the international status of South-West Africa
Dear Sir,
In my capacity as a member of the Board of Directors of the International League for the Rights of Mali, and as its counsel with respect to the above-mentioned matter, 1 herewith advise you that the League desires to take advantage of the provisions of Article 66, paragraph 3, of the Statute of the Court, which provides that the Registrar shall notify any international organization considered by the Court or the President as likely to be able to

gönderilen cevabi mektupta, International League of the Rights of Man isimli kuruluş tarafından yapılan dostane katılım talebi kabul edilmiş ve davanın maddi boyutlarına değil hukuki boyutlarına ilişkin bir rapor hazırlanarak verilen kesin sürede gönderilmesi istenmiştir.[57] Ancak rapor kesin süre geçtikten sonra gönderilmiş ve Divan bu raporu kabul etmeyeceğini belirtmiştir.[58]

Bu davada, Divan Yaz İşleri, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne

---

furnish information on the question, that the Court will be prepared to receive written statements or hear oral statements relating to the question which is the subject matter of ail advisory opinion to be rendered by the Court.
I am enclosing herewith a copy of a pamphlet entitled presenting the International League of the Rights of Man, which describes the character of this organization. You will note that the League is the successor on American soil of an agency formed many years ago in Paris to co-ordinate the activities of the various Leagues for the Rights of Man in European and other countries.
Its officers and advisers include many of the outstanding defenders of human rights. For many years the League has been actively concerned with the propagation of human rights throughout the world. It is recognized as a consultative organization by the Economic and Social Council.
The League is in a position to furnish information on this question since it has been actively interested in this matter for some time. The Kev. Michael Scott, who appeared before the Fourth Committee of the last General Assembly, came to the United States as the League's consultant before the Human Rights Commission. The League is in the possession of very extensive information and data concerning the matter and has made an extensive research into the legal issues concerned, so that it would further the purposes of the Court and the extension and preservation of human rights if the Court or the President determine that the League should be authorized to furnish a written or oral statement of this matter.
At this time the League specifically requests that it be granted the right to furnish a written statement herein.
Inasmuch as the expiry date for the deposit of such written statement has been fixed as 1IIarch zo, 1950, it is respectfully urged that an immediate decision be made in this matter or that in the alternative the time to file such a statement by the League be extended for a further reasonable period.
If this request should be granted it is also requested that the Registrar forward to me copies of any written statements heretofore made.
Respectfully yours,
(Signed) ROBERT DELSON

57 International Status of South-West Africa, Correspondence, Part III. s.327.
18. The Registrar to Mr. Robert Delson, League for The Rights of Man (telegram) March 16th, 1950.
Your letter March 7 re advisory opinion South-West Africa stop Am instructed to let you know that International Court Justice is prepared to receive from you before April 10 1950 written statement of the information likely to assist Court in its examination of Legal questions put to it in Assembly request concerning South-West Africa stop This information confined to legal questions must not include any statement of facts which Court has not been asked to appreciate stop Court does not contemplate resorting further to League for Rights of Man in present case.

58 International Status of South-West Africa, Correspondence, Part III s.346.

mektup yollayarak, Devletlere çağrı yapılması ve dostane mütalaalarını sunmasını istemiştir.[59] Bunun üzerine Mısır, ABD, Hindistan ve Polonya yazılı mütalaa, Güney Afrika ile Filipinler ise sözlü mütalaa sunmak için başvuruda bulunmuştur. Dolayısıyla bu davada, 66. maddeye dayanarak, Devletler ve hükümet dışı kuruluşlar dostane katılım yapmışlardır.

1970 tarihli *Güney Batı Afrika hakkında 276 sayılı Güvenlik Kararına İlişkin Danışma Görüşü*[60] davasında Divan pek çok dostane katılım talebini farklı gerekçelerle reddetmiştir..

International League of the Rights of Man'in Afrika kıtası temsilcisi American Committee on Africa, Divan Yazı İşlerine, madde 66(2)'ye dayanarak dostane katılım talebinde bulunmuştur.[61] Ayrıca Michael Scott isimli bir rahip, madde 66(2) uyarınca American Cornmittee on Africa isimli kuruluşu temsilen

---

59 International Status of South-West Africa, Correspondence, Part III s.332.
THE REGISTRAR TO THE SECRETARY-GENERAL OF THE UNITED NATIONS 24th March, 1950.
Sir,
With reference to the request for an advisory opinion transmitted to the Court under the Resolution of the General Assembly of the United Nations of 6th December, 1949, 1 have the honor to send herewith,
for your information, five copies of a volume containing the printed test of the observations presented by the governments in regard to this question (international status of South-West Africa) l. These Governments are: Egypt, the Union of South Africa, the United States of America, India and Poland.
These observations have been communicated under Article 66, paragraph 4, of the Court's Statute, to States which have sent in such statements, and also, for their information, to the other States which had received the special and direct communication mentioned in paragraph 2 of the same article, that is to Say, to al1 the other States entitled to appear before the Court.
Following a request by the Board of Directors of the International League for the Rights of Man, the Court stated that it was prepared to receive from the League before 10th April, 1950, a written statement of the information which was likely to assist it in considering the legal questions which the General Assembly put to the Court, and that such information should confine itself to these lega1 questions, and should not include a statement of facts which the Court had not been asked to consider. I shall not fail to communicate to you in due course a copy of the written statement submitted by the League under these terms.
I further have the honor to inform you that beginning on Tuesday, 16th May, 1950, at 10.30 a.m., the Court will hold public meetings in order to hear the oral statements which will be presented on behalf of the Secretary-General of the United Nations and of such governments as may wish to do so: the Government of the Union of South Africa and the Government of the Philippine Republic have informed me that such is their intention.

60 Legal Consequences for States of the Constituted Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Advisory Opinion, ICJ Reports, (1971).

61 Legal Consequences for States of the Constituted Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution s. 643.

sözlü mütalaa vermek üzere dostane katılım talebinde bulunmuştur.[62]

Divan Yazı İşleri bu talepleri; American Committee on Africa, isimli kuruluş madde 66(2) kapsamında uluslararası bir kuruluş olmadığı, Michael Scott ise gerçek kişi olduğu gerekçesiyle reddetmiştir.[63]

Divan Yazı İşleri, BM Genel Sekreterliğine yolladığı mektupta, Statü'nün 66(2) maddesi uyarınca dostane katılımda bulunmak isteyen Devletlere bir çağrı yollamıştır. Bunun üzerine Hollanda, Polonya, Macaristan, Çekoslovakya, ABD, Pakistan, Fransa, Finlandiya, Nijerya, Güney Afrika, Hindistan ve Yugoslavya, Divan'a yazılı mütalaa sunmuştur.[64]

Daha da önemlisi, Yale Üniversitesinden Profesör W. Michael Reisman, Yazı İşlerine yolladığı mektupta, danışma görüşü davasının hukuki boyutlarını ele alan bir dostane mütalaa yollamak istediğini, Statü'de ya da İçtüzükte, bireylerin belge göndermesini ve Divan'ın da bu belgeleri kabul etmesini açıkça yasaklayan bir hüküm bulunmadığını, dostane katılımın Divan'ın problem çözme kapasitesini artıracağını belirtmiştir.[65] Bunlara ek olarak, Reisman, Yazı

---

62 Legal Consequences for States of the Constituted Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution, s.644-645.

63 Legal Consequences for States of the Constituted Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution s.647.

64 Legal Consequences for States of the Constituted Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution s.651.

65 Legal Consequences for States of the Constituted Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution. s.637.
18. Professor Reisman to The Registrar
Yale University Law School, New Haven,
10 September 1970.
Because I am deeply concerned about the trend of events in Namibia and because I feel that critical legal issues are raised by the question posed to the Court by the Security Council, 1 should like to explore the possibility of submitting some form of amicus curiae brief to the International Court.
I appreciate that this has not been done before, though there appears to be some faint precedent in the Court's willingness to accept a document from the International League for the Rights of Man in 1950. On the other hand, there seems to be no explicit bar in the Statute or Rules to accepting a document from an interested group or individual, despite the Fact that such group or individual could neither initiate a case nor plead orally.
In common law countries, the amicus curiae brief, has been an institution which kas provided useful information to courts, permitted private parties who were not Litigating to inform the court of their views and the probable effects the outcome might have on them and, overall, has served as a means for integrating and buttressing the authority and conflict-resolving capacities of domestic tribunals. May I pose the fallowing questions to the Registry?
1. Would the Court accept and consider a document, in the form of a memorial, from an individual Or group? If it would do so, what would be the appropriate form?
2. If the Court were reluctant to accept such a document, would it consider a document which, in addition to a discussion of the legal issues in the question posed for advisory

İşlerine iki soru sormuştur:

Mahkeme, bireylerden ya da gruplardan belge kabul eder mi? Ederse bu belgelere ilişkin en uygun form nedir?

Eğer Divan bu belgeleri kabul etme noktasında isteksiz ise, uluslararası dostane katılım ve mütalaaların hukuki boyutunu tartışabilir mi?

Divan Yazı İşleri, cevabi mektubunda, *expressio unius est exclusio alterius* ilkesi gereğince, *bir şeyin açıkça ifade edilmesi diğerlerinin dışlandığına işaret ettiğini*, bu sebeple Statü'nün 66(2) maddesinde yer alan Devletler ve uluslararası kuruluşlar dışında kalanların dostane katılım talebinde bulunamayacağını belirtmektedir. Aynı şekilde, Divan, bu tarz başvuruları kabul ederek sonu gelmez pek çok mütalaa gönderilmesine kapı açmak istemediğini ifade etmiştir.[66]

1993 yılında Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) nükleer silahların kullanılması, devletlerin DSÖ'ye katılırken kabul ettikleri yükümlülüklerle çelişip çelişmediği konusundaki bir danışma görüşü yazması için Divan'a başvuruda bulunmuştur.[67]

Divan hem DSÖ hem de BM üyelerine bu konudaki yazılı ya da sözlü görüşlerini Statü'nün 66 maddesi uyarınca bildirmeleri için bir süre belirlemiştir. Bu süre zarfında Devletler[68] ile pek çok uluslararası kuruluş ve 3 milyonu[69]

opinion, also discussed the legality and advisability of international amicus curiae briefs? (Signed) W. Michael REISMAN, Associate Professor.

66 Legal Consequences for States of the Constituted Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution, s.639.

67 ICJ, Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict, Advisory Opinion, ICJ Reports (1996), http://www.icj-cij.org/en/case/93 (erişim tarihi: 29 Kasım 2018).

68 Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict, s.6 Written statements were filed by the following States: Australia, Azerbaijan, Colombia, Costa Rica, Democratic People's Republic of Korea, Finland, France, Germany, India, Ireland, Islamic Republic of Iran, Italy, Japan, Kazakhstan, Lithuania, Malaysia, Mexico, Nauru, Netherlands, New Zealand, Norway, Papua New Guinea, Philippines, Republic of Moldova, Russian Federation, Rwanda, Samoa, Saudi Arabia, Solomon Islands, Sri Lanka, Sweden, Uganda, Ukraine, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and United States of America. In addition, written comments on those written statements were submitted by the following States: Costa Rica, France, India, Malaysia, Nauru, Russian Federation, Solomon Islands, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and United States of America.

69 Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict, Dissenting Opinion of Judge Weeramantry, s.438 Thirty-five States have filed written statements before the Court and 24 have made oral submissions. A multitude of organizations, including several NGOs, have also sent communications to the Court and submitted materials to it; and nearly two million signatures have been actually received by the Court from various organizations and individuals from around 25 countries. In addition, there have been other shipments of signatures so voluminous that the Court could not physically receive them and they have been lodged in various other depositories. If these are also taken into account, the total number of signatures has been estimated by the Court's archivist at over three million.

aşan sayıda birey dostane mütalaa yollamıştır. Dostane katılım talebinde bulunan pek çok kuruluş gibi "International Physicians for the Prevention of Nuclear War" adlı kuruluşun yaptığı başvuru da reddedilmiştir.[70] Yazı İşlerinin 28 Mart 1994 tarihli mektubunda, bu kuruluşun DSÖ ile olan yakın iş ilişkisi ve çalışmaları dikkate alınarak Divan'ın, bu başvuruyu dikkatle incelediği ama yazılı ve sözlü bir katılıma gerek olmadığı sonucuna vardığı açıklanmıştır.

1995 yılındaki *Nükleer Silah Kullanma ya da Tehdidinin Hukukiliği* kararında ise, Divan Devletler, uluslararası kuruluşlar ve dünyanın her yerinden bireylerin gönderdiği pek çok belge ve bilginin kütüphanede tarafından kataloglanıp kayıt altına alınmasına karar vermiştir.[71]

Bu iki danışma görüşü kararında Divanın önüne gelen çok sayıda belge, usul ekonomisi ve yargılamanın yürütülmesini aksatacak hatta durduracak boyutlarda olduğu için Divan, tüm dostane mütalaaların kayıt altına alınarak erişime açılmasına karar vermiştir.

Hükümet dışı aktörlerin, dostane katılımı ve mütalaaları ile ilgili olarak Divan, 12 numaralı Uygulama Yönetmeliğini yayımlamıştır.[72] Bu Yönetmelik uyarınca, bir hükümet dışı kuruluş, Divan önünde görülmekte olan danışma görüşü davasına yazılı belge ya da açıklama yolladığında bu belgeler dosya içeriğine dâhil edilmeyecektir. Bu belgeler ve açıklamalar, Barış Sarayı'nda belirlenen bir yerde kayıt altına alınacaktır. 66 madde uyarınca yazılı ya da sözlü görüşlerini yollayan devletler ve hükümetler arası kuruluşlar; hükümet dışı kuruluşların gönderdikleri bu belgelerin konumu hakkında bilgilendirilecektir.

---

[70] Letter from the Registrar to Dr. Barry D. Levy (28 March 1994), atfın alındığı yer Dinah Shelton, 'The Participation of Nongovernmental Organizations in International Judicial Proceedings', American Journal of International Law 88 (1994) s.624.

[71] 'Letter to the Editor', International Herald Tribune, 15 November 1995, atıf alınan yer Luigi Crema, 'Testing Amici Curiae in International Law: Rules and Practice', Italian Yearbook of International Law, 22, (2012) s. 122.

[72] ICJ, Practice Direction XII, bknz: http://www.icj-cij.org/en/practice-directions (erişim tarihi: 29 Kasım 2018).

1. Where an international non-governmental organization submits a written statement and/or document in an advisory opinion case on its own initiative, such statement and/or document is not to be considered as part of the case file.
2. Such statements and/or documents shall be treated as publications readily available and may accordingly be referred to by States and intergovernmental organizations presenting written and oral statements in the case in the same manner as publications in the public domain.
3. Written statements and/or documents submitted by international non-governmental organizations will be placed in a designated location in the Peace Palace. All States as well as intergovernmental organizations presenting written or oral statements under Article 66 of the Statute will be informed as to the location where statements and/or documents submitted by international non-governmental organizations may be consulted.

Yönetmelik, hükümet dışı kuruluşların danışma görüşü davalarına kendi inisiyatifleriyle yollayacakları dostane mütalaaları dava dosyası içeriğine dâhil etmemekte ama tarafların faydalanması için kayıt altına almaktadır. Dolayısıyla, hükümet dışı kuruluşların dostane katılımları ve mütalaaları, davanın taraflarınca uygun görüldüğü ölçüde kullanılacak ve dosya içerisine aktarılacaktır.

b) Devlet Benzeri Yapıların Dostane Katılımı

Filisin ve Kosova ile ilgili verilen danışma görüşü kararlarında Divan, her ne kadar taraf olma ehliyetleri olmasa da Statü'nün 66. maddesi uyarınca bu iki tüzel kişiliğe çağrıda bulunarak, yazılı ve sözlü görüşlerini bildirmelerini talep etmiştir.

2003 yılındaki görülen *İsrail'in İşgal Altındaki Filistin Topraklarında İnşa Etmekte Olduğu Duvar Konusunda Danışma Görüşü*[73] kararı davası sırasında Filistin BM nezdinde gözlemci kuruluş olarak tanınıyordu. 2012 yılına kadar BM nezdinde devlet olarak tanınmayan Filistin, haliyle Divan önündeki davalarda taraf olma ehliyetine sahip değildi. Ancak Duvar kararı doğrudan Filistin ile ilgiliydi ve Filistin'in görüşleri ve savunmalarının alınması davanın sağlıklı yürümesi için önemliydi. Bu açıdan Divan Statü'nün 66. maddesi uyarınca Filistin'in yazılı ve sözlü görüşlerini sunabileceğini kabul etti.[74] Divan Filistin haricinde, Arap Ligi ve İslam İşbirliği Teşkilatı'nı da yazılı görüşlerini sunması için davet etti.[75]

2008 yılında görülen *Kosova'nın Tek Taraflı Bağımsızlık İlanı Konusunda Danışma Görüşü*[76] kararında henüz devlet olarak tanınmayan Kosova'da bağımsızlık ilan edenler, yazılı mütalaalarını göndermeye ve sözlü açıklamalarını yapmaya davet edilmiştir.

Divan, yargılamanın sözlü safhasının ilk gününde verdiği kararda, Kosova'da

---

[73] ICJ, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion, ICJ Reports (2004).

[74] Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Verbatim Record, CR 2004/1, s. 16 "that, in light of General Assembly resolution A/RES/ES-10/14 and the report of the Secretary-General transmitted to the Court with the request, and taking into account the fact that the General Assembly has granted Palestine a special status of observer and that the latter is co-sponsor of the draft resolution requesting the advisory opinion, Palestine may also submit to the Court a written statement on the question within the above time-limit. It also invited the United Nations and its Member States, as well as Palestine, to inform the Court's Registry, by 13 February 2004 at the latest, if they intended to take part in the oral proceedings.

[75] Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, s. 16.

[76] ICJ, Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion, ICJ Reports (2010).

bağımsızlık ilan edenleri Statü'nün 66. maddesi uyarınca yazılı görüşlerini bildirmeye ve gelecek duruşmalara katılmaya davet etmiştir.[77] Kosova ve Filistin, hükümet dışı örgüt değildir ama devlet olarak da tanınmamaktadır, bu durumda 66. madde kapsamında nasıl davet edildikleri doktrinde tartışmalara sebep olmuştur.[78] Hatta yazılı savunmasında Sırbistan, Kosova'nın davet edilmesinin Statü'nün 34., 35. ve 66(2) maddeleri aykırı olduğunu ileri sürmüştür.[79]

c) Değerlendirme

Hükümet dışı kuruluşlar, danışma görüşü davalarına her zaman dostane mütalaa kapsamında bilgi ve belge sunabilirler. 2005 yılında çıkarılan Yönetmelik uyarınca, bu belgeler tarafların kullanımına açık bir şekilde kayıt altına alınmaktadır, ancak dava dosyası içeriğine dâhil edilmemektedir. Eğer ki taraflardan birisi, bu belgeleri yazılı ya da sözlü açıklamalarının bir parçası olarak sunarsa, dava içeriğine girmektedir.

Bununla birlikte Divan, her zaman yapabileceği çağrı ile ilgili hükmet dışı örgütleri dava konusuyla ilgili hukuki analizini veya maddi gerçekle ilgili değerlendirmelerini sunmasını talep edebilir. Böylelikle Divan, dava konusu ile ilgili görüşlerini sunmak üzere hükümet dışı kuruluşlarına Statü'nün 66. maddesi ya da Bilirkişilik kurumunu düzenleyen 50. maddesi ile çağrı yapabilir. Bu haliyle iki madde birbirine yakınlaşmaktadır.

Statü'nün 50. maddesi uyarınca Divan, her zaman seçeceği herhangi bir kişiyi, kurulu, büroyu, komisyonu ya da kuruluşu, bir soruşturmayı yürütmekle ya da bilirkişilik yapmakla görevlendirebilir. Gabcikovo-Nagymaros Projesi davasında, taraflar Divan'ın şantiye bölgesine keşif yaparak delil toplamasını Statü'nün 55. maddesi yerine 66. maddesine dayanarak talep etmişlerdir.[80]

---

77 Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Verbatim Record, CR 2009/24, s. 28-29 "taking account of the fact that the unilateral declaration of independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo of 17 February 2008 is the subject of the question submitted to the Court for an advisory opinion, the authors of the above declaration are considered likely to be able to furnish information on the question". It therefore further decided "to invite them to make written contributions to the Court within the above time-limits".

78 Gleider I. Hernandez, 'Non-State Actors from the Perspective of the International Court of Justice', içinde Participants in the International Legal System-Multiple Perspectives on Non-State Actors in International Law (d'Aspremont, J., ed., 2011), s. 151.

79 ICJ, Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion, ICJ Reports (2010) Written Statement of the Government of the Republic of Serbia, 15 April 2009, para. 18; "reserves its right in respect to any participation of the authors in a way which would be incompatible with the Statute of the Court".

80 ICJ, Gabcikovo-Nagymaros Project (Hungary-Slovakia), Order, 5 February (1997), s.5 http://www.icj-cij.org/files/case-related/92/092-19970205-ORD-01-00-EN.pdf (erişim tarihi: 29

Divan da bu talebi kabul ederek, bölgeye bir ziyarette bulundu ve incelemeler yapmıştır.

Sonuç

Bu çalışmada, Uluslararası Adalet Divan'ı Statüsü ile Divan önünde görülen davalara ve danışma görüşü taleplerine katılma yetkisi bulunmayan 3. kişilerin, başvurdukları dostane katılım kurumu incelenmiştir. Uluslararası Adalet Divanı önünde taraf olma yetki ve ehliyetine sahip olmayan hükümet dışı kuruluşlar ile bireyler, Divan önünde görülen gerek çekişmeli gerek danışma görüşü davalarına dostane katılım için pek çok kez başvuruda bulunmuşlardır.

Dostane katılım ve mütalaa sürecini, Statü'nün 38(2) maddesinde yer verilen, uluslararası hukukun kaynaklarına dair epistemolojik modeli temel alarak incelenmiştir.

Uluslararası hukukun asli kaynakları açısından değerlendirildiğinde, Hükümet dışı kuruluşların divan önüne dostane mütalaa yollayabilmesi, çekişmeli davalarda Statü'nün 34(2) maddesi, danışma görüşü davalarında ise 66. maddesi ile mümkün olmaktadır. Bunun dışında, Divan İçtüzüğü ile 12 numaralı Uygulama Yönetmeliği, dostane katılımı düzenleyen temel metinlerdir. Ayrıca dostane katılım/mütalaa uygulamasının bir örf ve adet olduğu söylenemez. Öyle ki, doktrinde buna ilişkin bir tartışma da bulunmamaktadır. Uluslararası hukukun yardımcı kaynakları açısından değerlendirildiğinde, pek çok divan kararı ile doktrin tartışmalarında dostane katılımın incelendiği görülebilir.

Dostane katılım, farklı bakış açılarının dosyaya yansıtılması ve duruşmanın aleniliği ilkesinin bir parçası olarak görülmektedir. Öte yandan Divan uygulamalarıyla, duruşmaları dışardan gelecek etkilere olabildiğince kapalı tutmaya çalışmaktadır. Çekişmeli davalarda, Divan hükümet dışı kuruluşların kendi inisiyatifleriyle yolladığı dostane mütalaaları reddetmekte, ancak çağrı üzerine bu kuruluşları dostane katılıma davet etmektedir. Danışma görüşü davalarında ise hükümet dışı kuruluşların kendi inisiyatifleriyle yolladıkları dostane mütalaalar, dava dosyasının içeriğine dâhil edilmemekte ancak kayıt altına alınarak tarafların kullanımına sunulmaktadır. Sunulan bu belgelerin ve mütalaaların, Divan'ın kararlarında ne kadar etkili olduğu ise ayrı bir araştırma sorusu olup bu çalışmanın sınırlarını aşmaktadır.

Kasım 2018).

Dostane katılım 3. kişilerin çıkarlarının gözetilmesi, Divan'ın önündeki davayı tüm boyutlarıyla görerek adaletin ve hakkaniyetin tam anlamıyla tesis edilmesi, farklı görüşleri dinleyerek Divan'ın problem çözme kapasitesinin artırılması gibi gerekçelerle olumlu olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, dostane katılım usul ekonomisine zarar veren, yargılamayı uzatan, davaları 3. kişilerin zamansız ve sonu gelmez müdahalesine açık hale getiren, manipülatif yönlendirmelere yol açabilecek bir uygulama olarak eleştirilmektedir. Bu eleştirilerin haklı olduğunu dostane katılım kurumunun Divan yargılamasını olumsuz etkileyeceğini ve yargılama usul ve erkanını bozacağını düşünmekteyiz.

Olumlu ya da olumsuz yönleriyle, Divan, kendi çağrısı dışında gönderilecek dostane mütalaalara kapılarını tamamen kapatmamıştır. Orta yol bulan Divan, dostane mütalaaları dava dosyasına dahil etmemiş ancak Divan kütüphanesinde kataloglanması ve araştırmacılara açılmasını tercih etmiştir.

*****

Bibliyografya

Allison Lucas. "Friends of the Court? The Ethics of Amicus Curiae Brief Writing in First Amendment Litigation." Fordham Law Journal, Vol. 26 (1999).

Dinah Shelton, 'The Participation of Nongovernmental Organizations in International Judicial Proceedings', American Journal of International Law 88 (1994).

Christian Tomuschat, Andreas Zimmermann, Christian J. Tams, Karin Oellers-Frahm (eds), The Statute of the International Court of Justice: A Commentary, Oxford University Press, (2012).

Francis Bacon, The works of Francis Bacon, Baron of Verulam, Viscount St. Alban, and Lord High Chancellor of England, in five volumes, Vol. 1, Reink Books, (2017).

Gleider I. Hernandez, 'Non-State Actors from the Perspective of the International Court of Justice', içinde Participants in the International Legal System-Multiple Perspectives on Non-State Actors in International Law (d'Aspremont, J., ed., 2011).

Hüseyin Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. Kitap, Turhan Kitabevi, Ankara, (2014).

Hüseyin Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 4. Kitap, Turhan Kitabevi, Ankara (2016).

Jacob Giles, The Law-Dictionary: Explaining The Rise, Progress, And Present State Of The English Law, In Theory And Practice; Defining And Interpreting The Terms Or Words Of Art; And Comprising Copious Information,

Historical, Political, And Commercial, On The Subjects Of Our Law, Trade, And Government, (1797).

John S. Garrison, Friendship and Queer Theory in the Renaissance: Gender and Sexuality in Early Modern England, Routledge, (2014)

Luigi Crema, 'Testing Amici Curiae in International Law: Rules and Practice', Italian Yearbook of International Law, 22, (2012).

Michael J. Harris. "Amicus Curiae: Friend or Foe? Suffolk Journal of Trial and Appellate Advocacy, Vol. 5 (2000).

Michael K. Lowman. "The Litigating Amicus Curiae: When Does the Party Begin after the Friends Leave?" American University Law Review Vol. 41, No. 4, (1992).

Ömer İlhan Akipek, Milletlerarası Adalet Divanı, Sevinç Matbaası, Ankara, (1974).

Paolo Palchetti, "Opening the International Court of Justice to Third States: Intervention and Beyond", Max Plank Yearbook of United Nations Law, Volume 6, 2002.

Pierre-Marie Dupuy "Article 34" içinde Christian Tomuschat, Andreas Zimmermann, Christian J. Tams, Karin Oellers-Frahm (eds), The Statute of the International Court of Justice: A Commentary, Oxford University Press, (2012).

Roberts Y. Jennings, "The International Court of Justice After Fifty Years", The American Journal of International Law, Vo. 89, No.3, (1995).

Severine Menetrey, L'Amicus Curiae, vers un Principe de Droit International Procédural?, Universite Pantheon-Assas, Paris, (2009).

Samuel Krislov. "The Amicus Curiae Brief: From Friendship to Advocacy." Yale Law Journal, Vol. 72 (1963).

Yargı Kararları

ICJ, Gabcikovo-Nagymaros Project (Hungary-Slovakia), Order, 5 February, ICJ Reports,(1997).

ICJ, Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion, ICJ Reports (2010).

ICJ, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion, ICJ Reports (2004).

ICJ, Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict, Advisory Opinion, ICJ Reports (1996).

ICJ, International Status of South-West Africa, Advisory Opinion ICJ Reports (1950).

ICJ, Territorial and Maritime Dispute between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Honduras), Judgement of 8 October 2007, ICJ Reports, (2007).

ICJ, Aerial Incident of 3 July 1988 (Islamic Republic of Iran v. United States of America), ICJ Reports, Correspondance, (1996).

ICJ, Colombian-Peruvian asylum case, Judgment of November 20th 1950, ICJ Reports, (1950).

ICJ, Corfu Channel case, Judgment of April 9th, 1949, ICJ Reports, (1949).

ICJ, Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea intervening), Judgment, ICJ Reports, (2002).

ICJ, Monetary Gold Removed from Rome in 1943 (Italy/France, United Kingdom and United States of America), Judgment, ICJ Reports, (1954).

ICJ, Case Concerning The Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta) Application by Italy for Permission to Intervene, ICJ Reports, (1984).